

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De cirkelredenering.

van Eemeren, F.H.; Grootendorst, R.

Published in:
Onze Taal

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Eemeren, F. H., & Grootendorst, R. (1992). De cirkelredenering. *Onze Taal*, 61(7/8), 159-160.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <http://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

echter ook vaak uit *nonchalance* of uit *slordigheid* gebruikt; dan kunt u ze in dat geval liever maar beter als ontsierende stijlfouten zien.

● KUNSTHAL OPENT

2 In NRC Handelsblad las ik de volgende zin, die mijns inziens wringt: 'Op 31 oktober opent aan de Rotterdamse Westzeedijk de

Kunsthall.' Ik zou eerder voor een formulering met *worden hebben* gekozen. Hebben we hier te maken met Engelse invloed?

4 Dit is inderdaad een anglicisme. In het Nederlands is *openen* een verplicht overgankelijk werkwoord, dat wil zeggen dat het een lijdend voorwerp vereist: goed zijn zinnen als 'A opent B' of 'B wordt geopend

(door A)', maar onmogelijk is 'B opent', omdat B zichzelf nu eenmaal niet kan openen. Het Engels daarentegen gebruikt het werkwoord *to open* ook zonder lijdend voorwerp (onovergankelijk), in de betekenis 'opengaan'.

Iedere koppenmaker houdt van beknoptheid en sommige van hen zullen dit verleidelijke anglicisme dus met open armen verwelkomen. <

F.H. van Eemeren & R. Grootendorst

'Die fiets is van mij, omdat hij mijn eigendom is!' Over de drogreden van het goochelen met uitgangspunten, die bekendstaat als de cirkelredenering, ook wel 'begging the question' of 'petitio principii' genoemd. U haalt het konijn uit de hoed dat u er zelf hebt ingestopt.

Drogredenen [8]

De cirkelredenering

In een 'cirkelredenering' komt de conclusie uiteindelijk op hetzelfde neer als het uitgangspunt waarvan in de redenering is uitgegaan:

- Interviewer: 'U noemt Elsschot de beste Nederlandstalige schrijver van deze eeuw.'
- Karel van het Reve: 'Ja.'
- Interviewer: 'Waarom heeft-ie dat te danken?'
- Karel van het Reve: 'Omdat-ie zo goed schrijft.'
(NOS laat, herhaald in 'Hersens op hol' 26 januari 1992)

Deze redenering van Karel van het Reve (Elsschot is zo'n goede schrijver, omdat hij zo goed schrijft) heeft een bijzonder simpele vorm: 'x, omdat x' of, omgekeerd, 'x, dus x'. Elke redenering van deze vorm is logisch geldig, want wat er voor x ook wordt ingevuld, als het uitgangspunt (de premisse) waar is, is de conclusie automatisch ook waar. Dat is nogal wies, want er staat tweemaal hetzelfde. De cirkelredenering staat te boek als een drogreden, maar logisch gesproken is er niks

mee mis. De fout moet dus ergens anders in schuilen.

● ELKAAR TAXEREN

Het is verhelderend dat de cirkelredenering in de vakliteratuur ook wel wordt aangeduid als 'begging the question'. Dat is een vrije vertaling van het, zelf weer uit het Grieks vertaalde, Latijnse *petitio principii*, dat zoiets betekent als 'vragen om het principe dat ter discussie staat'. In het Nederlands is voor 'begging the question' geen algemeen ingeburgerd equivalent beschikbaar. De Engels-Nederlandse Van Dale vermeldt (naast 'het punt in kwestie als bewezen aanvaarden', 'moeilijkheden vermijden of ontlopen' en 'een vraag met een wedervraag beantwoorden') weer *petitio principii*.

Wat er met *petitio principii* bedoeld wordt, wat deze drogreden met de cirkelredenering te maken heeft en wat er precies verkeerd aan is, wordt pas duidelijk als het betreffende argument niet louter beken wordt als een onderdeel van een redenering, maar als een discussiezet die erop gericht is een verschil van mening op te lossen.

Een verschil van mening kan alleen worden opgelost als de aangevoerde argumenten zinnig, relevant en aanvaardbaar worden gevonden door de opponent. Om zijn argumenten aanvaardbaar te doen zijn, moet iemand die een standpunt verdedigt, aansluiten bij wat de opponent als feiten, normen en waarden beschouwt. Zijn argumenten moeten verwijzen naar het gemeenschappelijke uitgangspunt dat voor een zinvolle discussie noodzakelijk is. Als de partijen het werkelijk nergens over eens zijn, kan geen enkel meningsverschil, hoe klein ook, echt worden opgelost.

Doorgaans gaan de partijen aan het begin van een discussie natuurlijk niet eerst na of er wel voldoende gedeelde uitgangspunten zijn. Dat gebeurt in de praktijk eigenlijk alleen in heel formele situaties, bij internationale vredesonderhandelingen, ingewikkelde zakelijke transacties en dergelijke. In meer alledaagse situaties blijft het meestal bij een stilzwijgende wederzijdse taxatie van de uitgangssituatie. Hoe beter de partijen elkaar kennen, hoe betrouwbaarder die taxatie zal zijn. >

- Marcel Möring: 'Hoe weten we of de Amerikaanse rechter Clarence Thomas zich inderdaad schuldig heeft gemaakt aan seksuele intimidatie van Anita Hill?'
 - Kennis: 'Dat zegt Anita Hill.'
 - Marcel Möring: 'Waarom zou mevrouw Hill niet liegen?'
 - Kennis: 'Iemand die het slachtoffer is van dat soort dingen, liegt niet.'
- (NRC Handelsblad, 13 maart 1992)

Zelfs in schijnbaar duidelijke gevallen blijkt tijdens de discussie echter maar al te vaak dat de partijen zich op sommige punten vergist hebben.

● **HIJ IS HET... WANT HIJ IS HET**

De fout die bij een *petitio principii* gemaakt wordt, is dat een van de partijen in zijn argumentatie iets als een gemeenschappelijk uitgangspunt voorstelt terwijl hij heel goed weet dat het geen gemeenschappelijk uitgangspunt kan zijn, omdat er dan helemaal geen verschil van mening zou zijn. Het aangevoerde argument komt uiteindelijk op hetzelfde neer als het standpunt dat het moet ondersteunen en waarover nu juist verschil van mening bestaat. Zijn aanpak doet denken aan de mislukte pogingen van baron van Münchhausen om zich aan zijn eigen haren uit het moeras te trekken. Om een verbinding te leggen met de wat misleidende term 'cirkelredenering', zou je eventueel ook kunnen zeggen dat hij in een kringetje rond-draait.

Er zijn twee varianten van *petitio principii*. In de eerste variant is het

standpunt vrijwel identiek met het argument. De redenering dat de fiets van mij is omdat hij van mij is, vormt hier een bijna overdreven duidelijk voorbeeld van: het argument is volkomen identiek aan het standpunt. Iets minder doorzichtig kan het ook:

Leo is een echte hypochonder, want hij zit bij het minste of geringste in de put.

Aangezien een hypochonder per definitie een zwaarmoedig iemand is die gauw in de put zit, komt de argumentatie in feite hierop neer:

Leo zit gauw in de put, want hij zit bij het minste of geringste in de put.

Een echt *petitio principii* dus. Wie er niet van overtuigd is dat Leo een hypochonder is, en weet wat dit betekent, zal er ook door het 'argument' niet van worden overtuigd. Deze afhankelijkheid is overigens veel lastiger te onderkennen als er meer schakels tussen het standpunt en het argument zitten dan in dit voorbeeld. Bij de tweede variant van het *petitio principii* is er sprake van een *afhankelijkheidsrelatie* tussen het argument en het standpunt. Een bekend voorbeeld:

- A: 'God bestaat!'
- B: 'Hoe weet je dat?'
- A: 'Dat staat in de Bijbel.'
- B: 'Hoe weet ik of wat er in de Bijbel staat waar is?'
- A: 'Omdat de Bijbel het woord van God is!'

In het argument van A dat de Bijbel het woord van God is, wordt uiteraard voorondersteld dat God bestaat, want zonder God geen 'woord van God'. Dit argument is dus rechtstreeks afhankelijk van de waarheid van de bewering 'God bestaat', die nu juist ter discussie staat.

Een wat komischer voorbeeld is afkomstig uit een film van de Frans komedieschrijver Sacha Guitry:

Enkele dieven zijn aan het redetwisten over de verdeling van zeven parels die een fortuin waard zijn. Een van hen overhandigt er twee aan de man aan zijn rechterhand, daarna twee aan de man aan zijn linkerhand. 'Ik', zegt hij, 'zal er drie houden.' De man aan zijn rechterhand zegt: 'Hoezo, jij houdt er drie?' 'Omdat ik de leider ben.' 'O, maar hoe komt het dat jij de leider bent?' 'Orr dat ik meer parels heb.'

● **KONIJN IN DE HOED**

De afhankelijkheidsrelatie kan uiteraard ook veel minder evident zijn dan in deze eenvoudige voorbeelden. Het grote probleem is alleen dat de cirkel meestal pas na een grondige analyse kan worden blootgelegd. Waar en wanneer is het konijn in de hoed gestopt? Dat betekent dat men altijd bedacht dient te zijn op een *petitio principii* en de argumentatie bij de geringste verdenking zorgvuldig moet analyseren. Een simpeler remedie is er helaas niet.

Nieuwe woorden

● **GRENSHOSPITIUM**

In de vorige aflevering van Nieuwe woorden (Onze Taal april 1992) noemde ik als nieuw woord *gevangnishotel*, een eufemisme voor een gevangenis waarin asielzoekers tijdelijk worden ondergebracht. Ik las het gedurende een paar maanden vrij veel in kranten. De taal verandert snel. *Gevangnishotel* klonk ken-

nelijk toch nog te onaangenaam en het werd vervangen door *grenshospitium*. Volgens de NRC van 7 april is het een 'inrichting waar asielzoekers (die via Schiphol het land binnenkomen maar volgens Justitie geen kans maken op een verblijfstitel) worden vastgehouden tot de definitieve uitspraak van de rechter'. Ik denk dat *grenshospitium* een grotere

overlevingskans heeft dan *gevangnishotel*. Het is nóg eufemistischer.

● **ORENMAFFIA**

Dit woord heeft ongekende opgang gemaakt. De publiciste Karin Spainhield op 5 februari in De Balie in Amsterdam een lezing over de relatie tussen lichaam en geest bij ziekte. Zij bekritiseerde met name de

Hans Heestermans